

Sygn. akt I UK 76/13

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 13 września 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

w sprawie z odwołania G.F.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Z.

o zwrot nienależnie pobranych świadczeń,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 13 września 2013 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 14 czerwca 2012 r., sygn. akt [...]

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z 14 czerwca 2012 r. oddalił apelację ubezpieczonego G.F. od wyroku Sądu Okręgowego w G. z 17 czerwca 2011 r., który oddalił jego odwołania od decyzji pozwanego z 15 grudnia 2010 r., 21 grudnia 2010 r., 27 grudnia 2010 r. i 7 marca 2011 r. Pozwany tymi decyzjami zobowiązał

ubezpieczonego do zwrotu nienależnie pobranej emerytury w latach 2007, 2008, 2009 i 2010. Ubezpieczony w 2001 r. nabył prawo do emerytury górniczej w Polsce. W spornym okresie swoje centrum życiowe miał w Niemczech, gdzie pracował. Dochody z pracy za granicą pozwany rozliczył z emeryturą należną w Polsce. Ubezpieczony kwestionował, że pobrał nienależne świadczenia, gdyż jako zatrudniony przez pracodawcę zagranicznego nie podlegał obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym w Polsce.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczony do wniosku o emeryturę złożył oświadczenie, że jego zamiarem jest osiągnięcie dochodu w wysokości niepowodującej zawieszenia lub zmniejszenia świadczenia i zobowiązał się powiadomić organ rentowy o zamiarze osiągnięcia dochodu w innej wysokości. Decyzją z 4 października 2004 r. przeliczono emeryturę ubezpieczonego i pouczono, że prawo do emerytury ulega zawieszeniu lub zmniejszeniu w razie osiągnięcia przychodu, w tym także za granicą z tytułu zatrudnienia. Wskazano wysokości przychodów, które powodują zawieszenie lub zmniejszenie świadczenia. Ubezpieczony został zobowiązany do powiadamiania organu rentowego o osiągnięciu przychodu i jego wysokości oraz – w terminie do końca lutego następnego roku – o łącznej kwocie przychodu osiągniętego w roku kalendarzowym lub w poszczególnych miesiącach. Ubezpieczony ma obywatelstwo polskie i niemieckie. W okresie objętym decyzjami świadczył pracę w Niemczech i tam stale przebywał. Uważał, że „dochody uzyskane za granicą” nie odnoszą się do jego sytuacji, gdyż ma podwójne obywatelstwo. Ubezpieczony nie informował pozwanego o przychodach z pracy w Niemczech. Kwoty przychodów nie były sporne. Pozwany skarżonymi decyzjami rozliczył wypłaconą ubezpieczonemu emeryturę z przychodami uzyskanymi z pracy w Niemczech na podstawie przepisów art. 103-106 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (dalej jako „ustawa emerytalna”) i zobowiązał ubezpieczonego do zwrotu nienależnie pobranej emerytury. Sąd Okręgowy decyzje pozwanego uznał za prawidłowe. Zgodnie z art. 104 ust. 1 ustawy emerytalnej prawo do emerytury ulega zawieszeniu lub świadczenia ulegają zmniejszeniu, na zasadach określonych w ust. 3-8 oraz w art. 105, w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, o której mowa w ust. 2. Za działalność

podlegającą obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, o której mowa w ust. 1, uważa się zatrudnienie, służbę lub inną pracę zarobkową albo prowadzenie pozarolniczej działalności, z uwzględnieniem ust. 3, zgodnie z którym przepisy ust. 1 i 2 stosuje się również do emerytów i rencistów osiągających przychód z tytułu działalności wykonywanej za granicą. Do ubezpieczonego jako obywatela polskiego mają zastosowanie przepisy polskie, które uwzględniają przychód uzyskiwany za granicą przy rozliczaniu pobieranego z polskiej instytucji ubezpieczeniowej świadczenia emerytalnego. Nie ma znaczenia to czy zatrudnienie za granicą podlega ubezpieczeniu społecznemu w Polsce, gdyż przepisy art. 104 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej stosuje się również do emerytów i rencistów osiągających przychód z tytułu działalności wykonywanej za granicą – art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej. Ubezpieczony był pouczonej o regulacji wynikającej z art. 138 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej, jak i o warunkach zawieszania/zmniejszenia emerytury, obowiązku powiadamiania organu rentowego o zamiarze uzyskiwania przychodów powodujących zawieszenie/zmniejszenie świadczenia oraz o uzyskiwanych przychodach. Ubezpieczony miał świadomość jakie przychody mógł uzyskiwać, a zatem brak oświadczenia w tym zakresie po rozpoczęciu pracy w Niemczech, uznać należy za świadome wprowadzenie w błąd organu rentowego, który wypłacał świadczenie na podstawie oświadczenia z 2001 r.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu wyroku oddalającego apelację skarżącego stwierdził, że wniosek, iż przychód z działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, osiągnany za granicą, podlega rozliczeniu z mocy przepisu art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej jest prawidłowy. Definicja przychodu emeryta zawarta jest w art. 104 ust. 1 ustawy emerytalnej, a działalność, podlegającą obowiązkowi ubezpieczenia społecznego określono w ust. 2 tego przepisu. Nie jest zatem prawidłowe stosowanie wprost przepisów prawa podatkowego do przepisu art. 104 ustawy emerytalnej. Istotne jest, że z „działalności” (zdefiniowanej w art. 104 ust. 2) wykonywanej za granicą, a stanowiącej tytuł ubezpieczenia społecznego osiągnany jest jakikolwiek przychód. Znaczenie ma zatem nie to, czy dany świadczeniobiorca podlega obowiązkowo lub dobrowolnie ubezpieczeniom społecznym, lecz fakt, że przychody uzyskiwane są z działalności objętej obowiązkiem ubezpieczenia. Na mocy art. 104 ust. 4 ustawy

emerytalnej uwzględnieniu podlegają również przychody uzyskiwane przez osoby wyłączone z obowiązku ubezpieczenia ze względu na ustalone prawo do emerytury lub wykonujące działalność niepodlegającą obowiązkowi ubezpieczenia z uwagi na podleganie temu obowiązkowi z innego tytułu. Regulacja zawarta w przepisie art. 4 (zapewne w art. 104 ustawy emerytalnej), zwłaszcza w istotnym dla ubezpieczonego ust. 3, znajduje potwierdzenie w art. 5 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady z 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Zgodnie z treścią tego przepisu, pkt a – w przypadkach, w których na podstawie ustawodawstwa właściwego Państwa Członkowskiego, otrzymywanie świadczeń z zabezpieczenia społecznego i inny dochód ma pewne skutki prawne, odpowiednie przepisy tego ustawodawstwa mają zastosowanie także do otrzymywanych świadczeń równoważnych nabytych na podstawie prawodawstwa innego Państwa Członkowskiego lub dochodów osiągniętych w innym Państwie Członkowskim. Oznacza to, że do osoby zatrudnionej w innym Państwie Członkowskim, a pobierającej świadczenie z ubezpieczenia społecznego według przepisów polskich, mają zastosowanie wyłącznie przepisy polskiej ustawy emerytalnej.

W skardze kasacyjnej ubezpieczony zarzucił naruszenie: 1) art. 104 ust. 1 ustawy emerytalnej przez uznanie, że osiągał przychód z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego powodujący zawieszenie prawa do świadczeń z tej ustawy lub zmniejszenie ich wysokości określony w ustawie emerytalnej, podczas gdy art. 7 pkt 3 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych wskazuje, że wynagrodzenie za pracę świadczoną w Niemczech jest przychodem z tytułu działalności podlegającym dobrowolnemu ubezpieczeniu społecznemu; 2) art. 3 ust. 1 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych w związku z art. 18 ust. 1 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych przez uznanie, że zarobek uzyskany przez ubezpieczonego w Niemczech powinien być traktowany w Polsce jako dochód, podczas gdy art. 14 ust. 1 umowy z 18 grudnia 1972 r. między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec w sprawie zapobieżenia podwójnemu opodatkowaniu w zakresie podatku od dochodu

i majątku stanowi, że zarobek uzyskany przez ubezpieczonego w Niemczech nie powinien być traktowany w Polsce jako dochód.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej nie uzasadniają jej wniosków. W sprawie – przy niespornym stanie faktycznym - znaczenie kluczowe miał przepis art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej, a nie przepis art. 104 ust. 1 tej ustawy. Skarżący w podstawie kasacyjnej poprzestaje na zarzucie naruszenia art. 104 ust. 1 ustawy emerytalnej, który łączy z tezą, że zawieszenie lub zmniejszenie emerytury wynika tylko z osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego w Polsce. Pomija natomiast przepis art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej, który wcale nie wymaga, iżby przynosząca przychód działalność wykonywana za granicą podlegała ubezpieczeniom społecznym, obowiązkowym albo dobrowolnym w Polsce, podobnie nie ma znaczenia czy przychód z tej działalności podlega podatkowi w Polsce. Regulacja dotycząca zawieszenia lub zmniejszenia emerytury ze względu na osiągnięcie przychodu ma samodzielne znaczenie na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych, a w tym przypadku w odniesieniu do prawa do emerytury. Świadczenie z ubezpieczenia społecznego jakim jest emerytura wynika z potrzeby ubezpieczenia ryzyka niemożności zarobkowania ze względu na mniejszą zdolność do pracy po osiągnięciu wieku emerytalnego. Świadczenie emerytalne w systemie powszechnych ubezpieczeń społecznych może być zawieszane albo zmniejszone, gdy emeryt osiąga dochody z określonej pracy lub działalności. Skarżący nie kwestionuje takiego systemowego uzasadnienia okresowego wyłączenia ochrony emerytalnej (zawieszenia lub zmniejszenia emerytury w związku z uzyskiwaniem przychodu). Ogólnie można więc tylko zauważyć, że Trybunał Konstytucyjny szereg razy wypowiedział się w kwestii dopuszczalności zawieszania lub ograniczania świadczeń emerytalnych (zob. choćby sprawy o sygn.: K 14/91, K 12/92, U 11/97, K 4/99). Ograniczenie prawa do uzyskania świadczeń emerytalnych w sytuacji uzyskiwania innych przychodów co do zasady nie jest niezgodne z ustawą zasadniczą.

Takie rozwiązanie prawne jak w art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej nie stanowi żadnego *novum* w polskim systemie emerytalnym. Było przyjęte już w ustawie z 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin – art. 65 (Dz.U. Nr 3, poz. 6). Przepisy wykonawcze do tej ustawy przewidywały zawieszenie prawa do emerytury w przypadku pobytu emeryta za granicą, jeśli osiągał tam zarobki lub dochody (§ 1, § 9, § 10 rozporządzenia Rady Ministrów z 9 stycznia 1969 r. w sprawie niezawieszania prawa do emerytury lub renty, Dz.U. Nr 3, poz. 16); odnosiło się ono również do emerytur górniczych (§ 10 rozporządzenia Rady Ministrów z 2 kwietnia 1977 r. w sprawie zawieszania prawa do emerytury lub renty, Dz.U. Nr 11, poz. 46 ze zm. w związku z art. 10 ust. 3 ustawy z 28 maja 1957 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin, Dz.U. z 1968 r. Nr 3, poz. 19 ze zm.). Już wówczas nie miało znaczenia, czy zatrudnienie lub działalność za granicą były objęte ubezpieczeniem społecznym w Polsce oraz to czy zarobki lub dochód z tytułu zatrudnienia za granicą podlegały opodatkowaniu w Polsce. Nawet gdyby takie zatrudnienie lub działalność za granicą uzasadniało ubezpieczenie społeczne a także objęcie zarobków lub dochodów podatkiem w Polsce, to byłaby to materia odrębna, czyli rozpatrywana w aspekcie podlegania ubezpieczeniom społecznym lub opodatkowaniu. Aktualnie emeryt w przypadku wyjazdu za granicę nie traci prawa do wypłaty świadczenia (art. 132 ustawy emerytalnej), jednak nadal nie jest obojętne czy za granicą osiąga przychód z tytułu działalności lub zatrudnienia (art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej). W odniesieniu do emerytów i rencistów osiągających przychód z tytułu działalności wykonywanej za granicą ustawa emerytalna nie wprowadza zastrzeżenia, że znaczenie ma tylko działalność podlegająca obowiązkowi ubezpieczenia społecznego w Polsce. Gdyby przyjąć takie zastrzeżenie, to regulacja z art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej byłaby w istocie bezprzedmiotowa, albowiem zatrudniony za granicą z reguły podlega ubezpieczeniu społecznemu w kraju, w którym pracuje, na zasadzie wyłączności ubezpieczenia społecznego kraju, w którym świadczy pracę. Na takiej zasadzie oparta jest koordynacja systemów ubezpieczenia w Unii Europejskiej. O ubezpieczeniu społecznym co do zasady decyduje prawo kraju zatrudnienia (art. 11 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 w sprawie

koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, Dz.U. UE.L. 2004.166.1). Jednak regulacji z art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej nie można zawężyć tylko do dochodów z tytułu zarobkowania w krajach Unii Europejskiej. Zgodnie z treścią art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej, przepisy ust. 1 i 2, czyli o zawieszeniu lub zmniejszeniu świadczenia mają zastosowanie do emerytów i rencistów osiągających przychód z tytułu działalności wykonywanej za granicą.

Zarzuty i argumentację skarżącego może tłumaczyć uzasadnienie zaskarżonego wyroku, które nie oddzieliło należycie działalności (zatrudnienia) emeryta za granicą od przedmiotu regulacji (frazy) z ust. 1 i 2 art. 104 ustawy emerytalnej, łączącej przychód z działalnością podlegającą obowiązkowi ubezpieczenia w Polsce. Niemniej Sąd Apelacyjny wcale nie stwierdził, że z tytułu zatrudnienia w Niemczech skarżący podlegał ubezpieczeniom społecznym w Polsce i już choćby z tej przyczyny zarzut naruszenia art. 104 ust. 1 ustawy jest nieadekwatny do ustaleń stanu faktycznego i rozstrzygnięcia. Decyduje regulacja z art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej, którą pełniej przywołał Sąd Okręgowy. W sprawie ma ona samodzielne znaczenie, gdyż dotyczy przychodu z tytułu działalności wykonywanej za granicą, która wcale nie musi podlegać ubezpieczeniu czy opodatkowaniu w Polsce. W konsekwencji skarżący niezasadnie przez słowo „przychód” argumentuje, że chodzi o przychód podlegający opodatkowaniu w Polsce i stanowiący tu podstawę składek na ubezpieczenia społeczne. Traci więc na znaczeniu odwołanie się w podstawie kasacyjnej do art. 7 pkt 3 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych; poza tym trudno byłoby założyć, iżby emeryt pracujący za granicą działał na swoją niekorzyść, tzn. zgłaszał się do dobrowolnego ubezpieczenia społecznego w Polsce i spełniał tym samym warunek (według skarżącego) stosowania reguł zawieszania lub zmniejszania emerytury określonych w art. 104 ust. 1 i ust. 2 ustawy emerytalnej. Tak jak zauważono, reguły te odnoszą się do zatrudnionego za granicą emeryta bez względu na to, czy podlega ubezpieczeniom społecznym w kraju. Oczywiście zawieszenie albo zmniejszenie emerytury w Polsce ze względu na zarobki (dochody) za granicą nie powinno pomijać przepisów prawa wspólnotowego o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, przykładowo ze względu na

prawo do emerytury w Niemczech, jednak do takiej sytuacji i zarzutów skarżący w ogóle się nie odwołuje.

Reasumując - ze względu na odrębność przedmiotu regulacji z art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej, zarobek uzyskiwany w Niemczech przez ubezpieczonego trafnie został ujęty jako przychód (dochód) w aspekcie ustawowych reguł o zawieszaniu lub zmniejszaniu emerytury określonych w art. 104 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej. Regulacja ta ma zastosowanie do ubezpieczonego, niezależnie od tego, czy przychód ten podlega opodatkowaniu w Polsce. Nie ma zatem znaczenia zarzut o wyłączeniu przychodu uzyskanego w Niemczech z opodatkowania w Polsce, czyli zarzut naruszenia art. 3 ust. 1 ustawy z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz art. 14 ust. 1 umowy dwustronnej z 18 grudnia 1972 r. o zapobieganiu podwójnego opodatkowania.

Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach jej zarzutów (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Skarżący nie zarzuca naruszenia art. 138 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej. Traci więc na znaczeniu argumentacja uzasadnienia skargi o wadliwym pouczeniu skarżącego, gdyż w sprawie nie zostało to pominięte (uzasadnienie Sądu Okręgowego). Ustalono, że pouczenie było prawidłowe oraz iż to ubezpieczony deklarował określony przychód a nawet, że wprowadził pozwanego w błąd.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398¹⁴ k.p.c.

/tp/